

KÖKTÜRK, Erol, “İmar Affi Bir Kent Suçudur”, *İstanbul Bülten, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Aylık Yayın Organı*, Ocak-Şubat 1995, Yıl: 6, Sayı: 19, s: 24-26.

İMAR AFFI BİR KENT SUÇUDUR!..

Doç. Dr. Erol KÖKTÜRK
Harita Mühendisi

Türkiye’de 1948’ten bu yana 15 af yasası çıkmış, “16. imar affi” tartışmaları ise başlamış bulunmaktadır. Bu tartışmaların imara aykırı yapısı olanları heyecanlandığı bir gerçektir. Yanlış anlaşılmalıdır ki, bu af tartışmaları yalnızca gecekonduları değil, imar yürütmeliğine aykırı yapıları kapsar genelde. O nedenle ilgilileri epey zengin bir sosyolojik yelpaze oluştururlar. Ama bu yazının ana konusu kendine ait olmayan arazi ya da arsa üzerine yapı yapanlardır.

Hükümetin DYP kanadı, bir süreden beri gizli biçimde yürüttükleri anlaşılabilir hazırlıklarını gün ışığına çıkardı ve bu işlerden sorumlu Bayındırlık ve İskan Bakanı’nın görüşlerini alma gereği duymadan kamuoyuna sundu. Sayın Başbakan bir yandan 1996’ya kadar seçim olmayacağını söylüyor, öte yandan da bu konuyu gündeme getiriyor. Hani derler ya, “bayram değil, seyran değil...” diye. Ya seçim niyetini gizliyor ya da onca tepkiye karşın açıklamadığı bir gerekçeye dayanarak konuyu gündeme getiriyor.

İmar afları, bugüne kadar, genelde “oy” hesaplarıyla yapılmıştır. Son günlerde kamuoyunda tartışılan yeni imar affi “düşüncesi” ise, ilk bakışta “oy” kaygısıyla değil, tersine bir sorunu ortadan kaldırma, bu arada da hazineye gelir sağlama kaygısıyla yapılmış gibi lanse edilmektedir. Yani gecekondu başına 25 milyon lirayı ödeyenin “işgalci” sıfatı kalkacak, “malik” sıfatı doğacaktır.

İşte imar aflarının son dönemlerdeki anlamını değiştiren yanı, tapu vermeye, yani taşınmaz iyeliğinin edinilmesine yöneltilmesidir. Artık bu süreç başlamıştır. Bu andan başlayarak da, buralarda oturanları bir “tek” daireye razı etmek, olduğu yerden başka bir yerde sunulacak seçeneğe ikna etmek, uzun süreli kiralama yöntemleriyle güvence sağlamak yolları olanaksızdır. Çünkü temel beklenti tapudur. Sonra da epey iyice imar hakları. Tapuyu en kısa zamanda ve ucuz veren ile imar haklarını en yüksek veren desteği alacaktır.

Aslında yanıltıcı noktalardan birisi şudur: Sanki tüm gecekondu ve imara aykırı yapıların “tapu” sorununun olduğunun sanılması. Bugün DPT verilerine göre Türkiye’de 1 milyon 750 bin, İstanbul’da 750 bin gecekondu vardır. 1990’larda bu sayının 600 bin olduğu kestiriliyordu. Nüfus artışı açısından gözlemlendiğinde 150 binlik bir artış mantıklı gelmektedir.

Oysa biliniyor ki, İstanbul’da 1985’te 3 af yasasına (2805, 2981, 3290) dayanarak tahsis belgesi için başvuranların sayısı 150 bin dolayındadır. Rakam küçük... Bunun değişik nedenleri olabilir. Birçok gecekondu, o zamana kadar iyelik sorununu çözmüştür ya da değişik nedenlerle başvuruda bulunamamıştır. O nedenle bugüne geldiğimizde, iyelik sorununu çözen eski gecekonduların sorunu imar hakları, altyapı, ulaşım v.b. sorunlardır.

Ama caydırıcı olmayan, tersine özendirici yaklaşımlar sürdükçe, gecekondu yapımı ve imara aykırı yapılaşma durmayacaktır. Göç dalgası sürecektir. Bilinmektedir ki, İstanbul’a 3 ana göç dalgası vardır: Birincisi 1950-1955 arasındadır. Trumann Doktrini, Marshall Planı derken tarımda mekanizasyona geçilmesi bu göçün ana nedenidir. İkinci dalga 1965-1975 arasındadır. Bunun nedeni ise üst plan kararlarıyla Marmara ve İstanbul bölgesinin sanayi bölgesi olarak saptanmasıdır. Üçüncü dönem ise,

1985 sonrası dönemdir. Bu dönemdeki neden ise, imar affı, dönemin iktidarlarınca İcraatın İçinden programlarında büyük kentler için çıkarılan davetiyelerdir. İşte bu dönem sürmektedir.

Artık göçün içeriği değişmiştir. Oktay EKİNCİ'nin dediği gibi “gecekondulaşma göçün sonucu olmaktan çıkmış, göçün nedeni olmuştur.” Çözümü zorlaştıran temel faktör budur. Tapu verilmesi ise, siyaseten olsa olsa geçici bir destek uğruna, uzun erimli çözümleri kilitlemektedir. Bu hep gözden kaçırılmaktadır.

İstanbul'da konut sorunu olan yalnızca göç edenler değildir. Ama gecekondu yapma cesareti ve kaçak yapı yapma duygusu olmayan kentli insanlar, bu aflar karşısında hep “enayi” yerine konulduklarını hissetmektedirler. Daha doğru bir niteleme ile kent içi eşitlik ve adalet bu aflarla, her keresinde bozulmaktadır. Bu adaleti kurması gereken devlet, bu eşitliği kendi elleriyle bozmaktadır. Kendi iyeliğinden vatandaşlarının bir bölümü adına vazgeçerken, aslında onları kayırmış olmaktadır.

Oysa bu alanlarda kent yaşamında fırsat eşitliğini sağlayacak siyasalar uygulamak gerekirken, bu siyasaların uygulanabilmesinin koşulları ortadan kaldırılmaktadır. Kendi iyeliğinde bulunan alanlarda daha geniş talepleri örgütleyebilecekken, aflar yoluyla bu talepleri işgalcilerin spekülasyon amaçlarına mahkum kılmaktadır.

Bunun sonucunda, sağlıklı ve kitlesel çözüm olanakları ortadan kalkmaktadır. Bitmeyecekmiş gibi görünen şeyler tükenmektedir. Toprak biter mi? İstanbul'da bitmiştir. Büyük çaplı toplu konut projeleri, ki kentlilerin umududur, için arsa bulma olanakları çok, ama çok sınırlıdır. Elde avuçta kalan kamu arazileri, Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisli alanlardır. Özel mülk alanların kamulaştırılması ise altından kalkılması kolay olmayan maliyetler ortaya çıkarmaktadır. İşte imar aflarının affedilmeyecek sonuçlarıdır bunlar.

Göç edenler de bizim insanlarımızdır, kabul... Ama gecekondu oturanların en az yarısının kiracı olduğu da biliniyor. 2981 sayılı yasa kişilere 1 hak sahipliği tanırken, bırakın İstanbul ölçeğini, aynı ilçede ve hatta aynı mahallede birden çok hak sahipliğini ele geçirenlerin olduğu biliniyor. Neden? Bunlar izlenemez ve önlenemez mi?

Gelenler de insanca yaşama hakkına sahip olmalılar, kabul. Ama yukarıda dediğim gibi, artık bir işgalciyi adam gibi bir daireye ikna bile edemezsiniz. Neden? O da spekülatörlüğü öğrendi de ondan. Fakat rantıye olmayı beceremeyen, üretim süreçlerinde alın teri döken, evine ekmek götürmek için göbeğinden çatlayan milyonların konut edinme hakkı yok mu?

Gecekonducuya tapu verilirse, o kat karşılığı verecek, arsanın parasını bile yükleniciye ödetecek, birkaç dairenin sahibi olacak, yüklenici de elinde kalan daireleri en az 2 katı ederle satacak... Bu, kentleşmenin maliyetinin yükselmesi demek değil mi? Eğer öyleyse bu maliyeti artıran kim? Devletin verdiği kararlar... Devletin kendisinin adaletsizliğin kaynağı olmaya başlaması, onarılması güç toplumsal erozyonları yanı sıra getirecektir.

Önce hak edene vermek; O'na birden çok vermemek; birden çok hak sahipliğini kesinlikle önlemek; işgal etmeyenlere de fırsat eşitliği tanımak; abur-cubur kentleşmeyi, “bunları yaşayacağız” diyen bir teslimiyetçi yaklaşımla kabullenme yerine önlem almak, çözüm üretmek; göçü durdurmak değil, ama caydırıcı politikalar uygulamak; kentlere oya indirgenmiş ve sığ demokrasi sığınmacılığıyla değil, katılımcı ve paylaşımcı olan, ama paylaşımcı olmayan bir demokrasi anlayışıyla yaklaşmak; bu kentlerde doğmuş-büyümüş, bu kentlerin tarih ve kültür zenginlikleriyle yoğrulmuş insanları buralardan kaçmaya zorlayacak denli kötü olan son durumlar karşısında siyasi gözlükleri fırlatıp atarak, gerçek bilim adamlarının ve teknokratların seslerine kulak vermek...

Çözüm var... Ülkemiz bunları üretecek insan kaynaklarına sahip... Ama onları değerlendirme becerisi gösteremeyen yönetimler elinde, onlar yalnızca iyi niyetle düşündüklerini söyleme noktasında kalıyorlar... Kentlerde bunların erkinden değil, kaçakçıların (en geniş anlamıyla) erkinden söz ediliyor. Kırılması gereken döngü, aşılması gereken handikap budur...

Bilgi toplumu diyoruz... Kentlerde kent bilgi sistemi diyoruz... Bilgisayar destekli uygulamalar ve yönetim modelleri diyoruz... Uydular, hava fotoğrafları diyoruz. Bunlarla kent içi eşitsizlikleri önleyebilmek için bilgiler toplanabilir, dökümler yapılabilir, ardından kararlar verilebilir. Yeter ki, kafalardaki güdük demokrasi anlayışlarıyla, sığ oy avcılığı niyetleriyle kentlere yaklaşılsın.

Kimse “gecekonducular, İstanbul’u terk edin,” demiyor. Ama kimse de kentin, çağdaş olmayan kapışma mantıklarının tutsağı olmasını da kabullenemiyor.

Çözüm yeni imar afları değil... Bunlar olsa olsa, kentlerimize indirilen yeni darbeler olur. Kaldı ki, ülkede kaçak yapılardan önce af çıkarılması gereken başka alanlar var... Öncelikle aflara sık sık gerek duymayacak bir düzen ereklenmelidir. Bu çerçevede de kaçak yapıların affını bir geleneğe dönüştürme alışkanlığı bırakılmalıdır. Kentlere seçilme kaygısıyla değil, kentbilim ilkeleri çerçevesinde yaklaşılmalıdır. Çözümleri özelleştirme yerine kitleselleştirme yolu yeğlenmelidir. Kentsel toprakları öldürmeden kullanmanın örnekleri çoğaltılmalıdır.

Ve daha önemlisi, kendilerine bir yararı olmayan, tersine doğrudan ya da dolaylı biçimde olumsuz etkilendikleri imar afları karşısında, hangi siyasal inanca sahip olursa olsun kentlilerin suskun kalmamaları gerekiyor. Seyretmek yerine, bir biçimde ses çıkarma yolunu yeğlenmek gerekiyor.